

príspevky nie sú len teoretickým zamyslením nad využiteľnosťou konceptov kognitívnych vied vo výskume literatúry, ale pracujú aj s konkrétnym literárnym materiálom, ktorý pochádza z nemecky a anglicky písanej literatúry. Textové príklady siahajú od barokovej poézie Andreea Gryphiusa, cez diela E. T. A. Hoffmanna, Franza Kafku či Petra Handkeho, až po intermediálne vystúpenie súčasnej americkej avantgardnej umelkyne Laurie Anderson. Kognitívna literárna veda sa však primárne neusiluje o interpretáciu literárnych diel. Sústreďuje sa najmä na to, ako čitatelia spracúvajú jazyk textu. Na tento aspekt sa prirodzene zameriavajú aj autori a autorky tejto publikácie. Možno však u nich sledovať aj presahy k interpretácii.

Iste nie je žiadnym prekvapením, že hlavný kognitívnovedný diskurz sa odohráva v publikáciách vydaných v anglofónnych vydavateľstvách a že nemecký diskurz je od neho závislý. To dokazuje pohľad do bibliografie jednotlivých štúdií, ako aj preberanie kľúčových pojmov, ktoré sa často používajú bez prekladu, pričom tento výber štúdií stavia práve na kľúčových pojmoch. Anja Müller-Wood sa zameriava na ľudovú psychológiu (*folk psychology*), Sibylle Moser a Ronja Bodola na vtelenú kogníciu (*embodied cognition*), Natalia Igl, Sophia Wege a Roswitha Rust Cesaratto na konceptuálnu integráciu (*blending*), Stephanie Luther na spojenú pozornosť (*joint attention*), Doreen

Triebel na empatiu, Ralph Müller na metaforu a Rüdiger Zymmer, Eleonore De Felip a Roman Mikuláš na vnímanie. Autori a autorky názorne ukazujú, ako kognitívnovedné koncepty prispievajú k pochopeniu literárnovedných otázok. Často sa s nimi aj kriticky vyrovnávajú a ponúkajú nové pohľady. Dvanásť štúdií samozrejme nevyčerpáva možnosti využitia pojmov kognitívnych vied v literárnovednom výskume. Za desaťročia svojho rozvoja sa kognitívna literárna veda vyvinula rôznymi smermi, ktoré sa už sotva dajú obsiahnuť v jednej publikácii.

Na záver ešte jedno pozorovanie: kritická diskusia o perspektívach prínosu kognitívnych vied do literárnej vedy, ktorá v ostatných desaťročiach prebehla, očividne rezonuje aj vo vyjadreniach autorov a autoriek štúdií v tejto monografii. Miestami sa stretávame s určitou zdržanlivosťou v otázke prínosu takto orientovaného prístupu k literatúre. Anja Müller-Wood dokonca označuje veľké očakávania spojené s kognitivistickým prístupom za kontraproduktívne (13). Zostavovateľská dvojica v úvode tvrdí, že autori a autorky ponúkajú „realisticko-kritické zhodnotenie možností a limitov kognitívnej literárnej vedy“ (9). To určite nie je málo. Práve naopak, takéto triezve uvažovanie je potrebným vstupom do diskusie o využiteľnosti konceptov kognitívnych vied vo výskume literatúry.

RÓBERT GÁFRIK

DANA HUČKOVÁ: Kontexty Slovenskej moderny

Bratislava: Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2014. 360 s. ISBN 978-80 8101-863-9

Zmena poetiky všetkých literárnych druhov na prelome 19. a 20. storočia, súvisiaca aj s generačnou obmenou v slovenskej literatúre, sa stala predmetom literárnovedného výskumu už v medzivojnovom období (najmä výskum tvorby Ivana Krasku a tzv. Kraskovej školy). V 60. rokoch 20. storočia prišlo k systémovému skúmaniu tvorby viacerých autorov prelomu storočí. Uprednostnenie názvu Slovenská (literárna) moderna

súviselo so snahou vradiť slovenskú literatúru tohto obdobia do európskych súvislostí. K rešpektovaným prácam o Slovenskej moderne patria monografie Michala Gáfrika (*Poézia Slovenskej moderny*, 1965 a novšie práce *Próza Slovenskej moderny*, 1993; *Na pomedzí moderny*, 2001) i výskum Stanislava Šmatláka (napríklad *Vývin a tvar Kraskovej lyriky*, 1976), Jána Zambora (*Ivan Krasko a poézia českej moderny*, 1981; *Vzlyky nahej*

duše, 2016) a v oblasti prózy knihy Marcely Mikulovej (*Próza Timravy medzi realizmom a modernou*, 1993; *Paradoxy realizmu*, 2010; *Tri spisovateľky*, 2016).

Autorka monografie *Kontexty Slovenskej moderny* Dana Hučková patrí k etablovaným skúmateľom slovenskej literatúry prvej tretiny 20. storočia v strednej literárnohistorickej generácii. Slovenskou modernou sa zaoberá viac než dve desaťročia. V roku 2009 vydala monografiu *Hľadanie moderny*, v roku 2011 antológiu *Slovenská moderna*, v roku 2005 editovala čitateľský výber diela Ivana Krasku; okrem týchto knižných prác uverejnila početné štúdiu o slovenskej literatúre a kultúre na začiatku 20. storočia. Monografia *Kontexty Slovenskej moderny* obsahuje aj prepracované štúdiu z rokov 1999 – 2014, pričom viaceré z nich vznikli pôvodne ako príspevky na konferencie či do zborníkov.

Hučkovej spôsob písania o Slovenskej moderne vypovedá o znalosti skúmanej témy. Jej zámerom je prezentovať modernu komplexnejšie, ako fenomén dobovej kultúry. Presahy od literatúry k iným druhom umenia a k mapovaniu spoločenských súvislostí, teda inklinácia ku kultúrnej histórii, umožňujú pri čítaní rekonštruovať atmosféru prelomu storočí a prostredníctvom autorkou selektovaných okruhov recipovať tvorbu Slovenskej literárnej moderny v iných, menej tradičných súvislostiach. Monografia sa vo vzťahu k predmetu bádania (literatúra, autor, téma a žáner) delí na štyri celky, pričom jednotlivé kapitoly sú tematicky rôznorodé. Takéto štruktúrovanie súvisí s hľadaním možnosti a limitov písania literárnych dejín na Slovensku. Niektoré z rozoberaných problémov sú okrajové, menej známe, ďalšie zasa pomerne preskúmané; táto oscilácia vo východiskách, prístupoch a zisteniach sa často objavuje i v rámci samotnej kapitoly. Autorka na niektorých miestach systematicky a detailne objasňuje známe fakty a súvislosti, teda nepopiera tradičný objektivizujúci literárnohistorický prístup a erudíciu, na iných miestach však dáva priestor interpretačnému, tematickému a žánrovému prístupu, vďaka ktorému utvára nové súvislosti a naznačuje možné

východiská pre ďalší výskum. Nadväzovanie na doterajší výskum na jednej strane a otváranie nových problémov na strane druhej je vyvážené. Autorkinou ambíciou zaiste nebolo výskumné témy „zaokrúhliť“ smerom k uspokojujúcej homogénnosti a celistvosti. V určitých častiach knihy by však bolo účelné explicitne pomenovať súvislosti medzi jednotlivými tematickými okruhmi a celkom knihy (resp. jej jednotiacim zámerom, ktorým je význam kontextu pre porozumenie literárneho textu). Prínosom práce je aj Hučkovej reflexia a integrácia zistení iných vedcov z oblasti humanitných vied na Slovensku a v zahraničí. Monografia i týmto spôsobom ukazuje, do akej miery slovenský literárnovedný výskum korešponduje s výskumom v iných humanitných vedách, resp. s inonárodným literárnovedným výskumom.

V časti *Literárny kontext* sa nachádzajú štyri kapitoly. Kapitola o slovenských literárnych časopisoch medzi rokmi 1898 a 1918 poskytuje prehľad o dobových publikačných možnostiach. Približuje charakter jednotlivých periodík, ich editorov a prispievateľov, pričom pozornosť venuje najmä publikovaniu prác autorov Slovenskej moderny a recepcii ich tvorby. Kapitola umožňuje rekonštruovať dobový obraz moderny na základe časopiseckej produkcie, teda neovplyvnený neskoršími knižnými vydaniaми a literárnohistorickou recepciou. Následná rozsiahlejšia kapitola sa venuje ženskej otázke vrátane problému ženskej literatúry a ženského čítania. Približuje zásadné aspekty uvažovania o téme v kultúre na prelome 19. a 20. storočia (ženské časopisy a literatúra, žena a národ, žena a rodina, spisovateľky a autorské pseudonymy, otázka sentimentality a i.). Táto časť práce obsahuje viaceré citáty, ktoré dokumentujú dobové názory a prispievajú k čitateľskej príťažlivosti textu. Ďalšia kapitola monografického celku prináša systematické spracovanie problematiky pseudonymu a jeho používania medzi autormi moderny. Posledná kapitola tejto časti sa venuje dolnozemskej literatúre a na príklade troch autorov z prelomu storočí (Albert Martiš, Ján Čajak, VHV) ukazuje a zdôvodňuje rezervo-

vané prijatie ich tvorby na Slovensku. V časti *Autorský kontext* Hučkovú zaujíma predovšetkým tvorba spisovateľov „na rozhraní“ literárnych smerov (Janko Jesenský, Samuel Cambel, Martin Rázus) či na okraji literárnohistorického záujmu (Peter Bella-Horal, Juraj Slávik-Neresnický, básnická tvorba Štefana Krčméryho). Do tejto časti monografie je zaradená aj kapitola o tvorbe Ivana Galla (využívanie alúzie v jeho dielach).

Ďalšie dva celky monografie naznačujú posun v Hučkovej výskumnom zámere a prístupe v ostatných rokoch. V orientácii na tematický a žánrový výskum sa najvýraznejšie prejavuje autorkin vlastný i generačný literárnohistorický prínos. V kapitole venovanej téme úzkosti skúma dve podoby jej modernistického spracovania, a to prostredníctvom hrôzostrašného príbehu alebo priblížením existenciálnych stavov postáv, ktoré poukazujú na dobovú krízu identity a racionality. Nasledujúca kapitola sa venuje téme, resp. motívu snovej vízie, ktorá môže mať až delirickú, blúznivú podobu. Jej priblíženie mení tvar prozaického textu – spôsobuje jeho fragmentárnosť a epizodickosť. Hučková ukazuje využitie motívu vo viacerých prózach, vďaka čomu sa do povedomia vracajú i menej známi alebo takmer zabudnutí autori (okrem Rázusa a Galla sa pozornosť venuje aj textom Samuela Cambela, pseudonym Kosorkin, a Ivana Lilge-Lysecského). Pútavá kapitola o zobrazení plesu a bálu podáva komplexný prehľad o tejto téme. Zmieňuje sa o jej výskyte v slovenskej a čiastočne i svetovej literatúre, o doterajšom výskume v slovenskej i zahraničnej literárnej histórii (napr. Július Noge, Oskár Čepan, ale aj Jurij Lotman), o význame bálů a plesů v živote spoločenstva, o frekventovaných motívoch súvisiacich s ich zobrazením, o spôsoboch ich zobrazenia u viacerých slovenských autorů prelomu storočí (tu autorka konštatuje osciláciu medzi dokumentárnym prístupom na jednej strane a záznamom subjektívneho prežívania istej – väčšinou emocionálne záťažovej – situácie), ako aj o hodnotiacom postoji jednotlivých slovenských spisovateľů k podobnej forme zábavy.

Posledná kapitola v tejto časti monografie pripomína súvislosti medzi tematizáciou mesta v slovenskej literatúre a kategóriou priestoru, postavy i žánru; približuje zobrazenie slovenského malomesta a cudzieho veľkomesta (Praha, Pešť, Budín, Budapešť, Viedeň) v dielach viacerých slovenských autorů z prelomu storočí, ako aj premenu postojů a hodnotení zviazaných s mestom v ich literárnych textoch. Hučková reflektuje aj spätosť témy s fungovaním sociálnej pamäti, s utváraním etnicity a stereotypů: v tejto kapitole sa najvýraznejšie prejavuje výskumný potenciál usúvzťažnenia literatúry so širšími spoločensko-historickými a kultúrnohistorickými procesmi. Posledná časť monografie obsahuje dve kapitoly venované krátkym žánrom a balade v slovenskej literatúre prelomu storočí. Hučková upozorňuje, že zásadná zmena v žánrových formách v tomto období súvisela s posilnením subjektívnosti a estetickéj autonómnosti diela, s dôrazom na detail a na prítomnosť, so zmenou rozprávača a inými literárnymi i mimoliterárnymi skutočnosťami. Zmieňuje sa o viacerých dobovo produktívnych žánroch (humoreska, sentimentálna poviedka) a podrobnejšie sa venuje žánru besednice, ktorý sa nachádza na pomedzí publicistiky a literatúry. Posledná kapitola prostredníctvom interpretácií balád Ivana Krasku, Štefana Krčméryho a Ludmily Groeblovej odokrýva premenu tohto žánru v moderne (zachovanie tradičných prvků a dôsledky zosilnenej lyrizácie).

Monografia Dany Hučkovej *Kontexty Slovenskej moderny* potvrdzuje rôznorodosť a komplexnosť spoločenského, kultúrneho a literárneho diania na Slovensku na prelome 19. a 20. storočia. Jej najnovšia kniha doterajší výskum Slovenskej moderny – vrátane autorkinho vlastného výskumu – doplňa a precizuje; zároveň viacerými impulzmi a prístupmi otvára nové výskumné témy.

DAGMAR KROČANOVÁ